

УДК 353 (075.8):338.24
DOI: 10.15673/fie.v15i3.2747

Палвашова Г.І.

кандидатка технічних наук, доцентка
кафедра менеджменту і логістики
E-mail: palvashova_ai@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-0852-3397

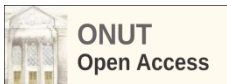
Седікова І.О.

докторка економічних наук, професорка
завідувачка кафедри менеджменту та логістики
Одеський національний технологічний університет
вул. Канатна 112, м. Одеса, Україна, 65039
E-mail: irina-sedikova@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-5684-6927

БЮДЖЕТНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ВЕКТОР ВПЛИВУ СИСТЕМНИХ ЗМІН

Дана стаття присвячена дослідженню питання бюджетної ефективності територіальних громад в контексті системних змін, які відбулися в організації та управлінні на місцевому рівні. Розглядаючи вектор впливу цих змін на ефективність бюджету громад, в статті проаналізовано нові підходи до фінансового управління, алокації ресурсів та забезпечення сталого розвитку в контексті процесу децентралізації. Детально розглядаються ключові аспекти системних трансформацій, включаючи реформу адміністративно-територіального устрою, впровадження нових механізмів фінансування та стимулювання розвитку громад. Особлива увага приділяється інструментам моніторингу та оцінки ефективності витрат, спрямованим на забезпечення прозорості та відповідальності у використанні бюджетних ресурсів. Визначено пріоритетний вектор підтримки потенціалу об'єднаних територіальних громад – формування прозорої та ефективної системи управління. Результати дослідження дозволяють визначити чинники, що впливають на підвищення бюджетної ефективності територіальних громад, та надають рекомендації для оптимізації фінансового управління на місцевому рівні. Ця стаття є важливим внеском у розуміння взаємозв'язку між системними змінами та фінансовою стійкістю територіальних громад, що є актуальним питанням для децентралізації та розвитку місцевого самоврядування.

Ключові слова: управління, ефективність, фінансування, криза, системні зміни, об'єднанні територіальні громади, фінансовий менеджмент.

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Базисом ефективної адміністративної системи в Україні у процесі децентралізації влади є новостворені об'єднані територіальні громади (ОТГ), в яких інфраструктура та людські ресурси є достатніми для вирішення питань місцевого самоврядування в Україні. Фінансова децентралізація зробила місцеві бюджети незалежними від державного бюджету та створила можливості для планування регіонального розвитку та реалізації реальних проєктів. Держава надає фінансову підтримку об'єднаним громадам у вигляді субвенцій на формування відповідної інфраструктури відповідно до планів соціально-економічного розвитку громад.

Серед численних напрямів таких трансфертів головним є формування та наповнення бюджету ОТГ включаючи різновекторні питання їх раціонального розподілу та використання. Водночас питання бю-

джетної ефективності стає найбільш важливим та актуальним, від якого залежать стратегічні та поточні можливості забезпечення розвитку ОТГ та регіонів. Бюджетна ефективність є детермінантою різних факторів. Сценарій наповнення бюджету полягає в оптимальному використанні значних обсягів ресурсів, що формує базис ефективного функціонування соціально-економічної системи та отримання максимального прибутку.

На думку авторів, саме бюджетна ефективність є основою збалансованої фінансової політики та потужною внутрішньою резервною базою для забезпечення сталого розвитку ОТГ. У той же час ефективність повинна прийматися до уваги комплексно, що має на увазі, перш за все, ефективність направлення коштів, а також їх витрачання. Тому питання бюджетної ефективності особливо актуальне в контексті процесу децентралізації.

Аналіз останніх публікацій по проблемі.

Управлінню місцевими бюджетами та організації бюджетної системи присвячені наукові, теоретико-методичні та прикладні пошуки вітчизняних науковців т. я. О. Барановського [1], В. Геєця [2], А. Загороднього [3], А. Кузнецової [4], О. Ніколюк [5], Ю. Пасічника [6], І. Радіонової [7], О. Чугунова [8], та багато ін. Не знижуючи значення попередніх надбань науковців, автори дослідження мають власне бачення напрямів вирішення проблеми бюджетної ефективності територіальних громад.

Формулювання цілей дослідження. Метою даного дослідження є аналіз механізму формування бюджетної ефективності територіальних громад під впливом системних змін.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Складна макроситуація, що утворилася в результаті триваючої агресії РФ проти України, спричинила масову міграцію та припинення бізнесу, завдало величезного удару по бюджету. Висока невизначеність і обмеження ресурсів в різних секторах економіки створюють нові виклики, що вимагають негайного реагування і стрімких перетворень. Як визначається у [9] «одна з чотирьох громад, розташова-

них в зоні бойових дій, збрала як мінімум на 50 % менше доходів, ніж планувалося до війни. Серед ОТГ, які перебували за межами зони бойових дій, три з двох наголошують на зниженні доходів. Надходження від податку на доходи фізичних осіб, акцизного податку та земельного податку – це статті бюджету, які страждають найбільше» [9]. Такі виклики для успішного їх подолання у довго- та середньостроковій перспективі вимагають формування стратегічного бачення щодо відновлення та розвитку країни, визначення курсу подальшого реформування державної політики у різних сферах економіки.

У структурі суспільних відносин провідна роль належить місцевому бюджету, який визначає ефективність регіональних фінансів, фінансовий потенціал регіону і забезпечує збалансований соціально-економічний розвиток. З розвитком місцевої автономії, зростаючим інтересом до розвитку ОТГ і передачею відповідальності за соціально-економічний розвиток регіону на регіональний і місцевий рівні стало зрозуміло, що стабільний і динамічний розвиток території країни неможливий без зміцнення бюджетних можливостей [10].

Таблиця 1

Доходи зведеного, державного та місцевих бюджетів*

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (план)	2024 (проект)
Зведений бюджет, всього, в т.ч.:	456,1	652,0	782,9	1017,0	1184,3	1289,8	1376,7	1642,9	2196,6	2212,3	2220,9
Державний бюджет	355,0	531,6	612,1	787,5	920,8	989,6	1065,4	1284,3	1778,2	1777,8	1746,3
Місцеві бюджети	101,1	120,5	170,7	229,5	263,5	300,2	311,3	358,6	418,4	434,5	474,6
Частка доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України, %	22,2	18,5	21,8	22,6	22,2	23,3	22,6	21,8	19,0	19,6	21,4

*складено за даними МФУ, ДССУ, НБУ, прогноз Мінекономіки

Важливу роль щодо стабілізації та розвитку економіки України під впливом системних змін відведено територіальним громадам.

ОТГ в Україні відіграють ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни в умовах системних змін і кризових ситуацій. Вони впливають на продовольчу безпеку через ключові аспекти:

– розвиток сільськогосподарського сектору. Вони мають можливість стимулювати розвиток сільськогосподарства, надаючи підтримку сільським господарствам, сприяючи впровадженню сучасних агротехнологій та забезпечуючи доступ до ринків збуту;

– локальний контроль за землею та природними ресурсами. Це дозволяє розвивати сталі та від-

повідальне використання землі, сприяючи продовольчій безпеці та екологічній стійкості;

– підтримка місцевого виробництва продуктів харчування. Створюють сприятливі умови для розвитку місцевих виробників продуктів харчування, включаючи фермерські господарства та малі підприємства. Це допомагає зменшити залежність від імпорту та забезпечує доступ до якісних та безпечних продуктів для місцевого населення;

– прозорість та громадський контроль щодо управління місцевими ресурсами та програмами. Це дозволяє громадянам більше довіряти процесам розподілу продуктів харчування та контролювати якість та безпеку продукції.

Роль ОТГ вкладається в низку функцій:

1) Об'єднання кілька сільських та селищних рад, що сприяє зменшенню адміністративних витрат та підвищує ефективність управління ресурсами та послугами.

2) Розвиток інфраструктури, шляхом залучення ресурсів на розвиток своєї території, у т. ч. на будівництво та ремонт доріг, лікувальних закладів, шкіл та інфраструктури водопостачання та каналізації.

3) Створення сприятливого середовища для бізнесу та інвестицій, яке сприяє економічному зростанню в сільській місцевості та яке створює нові робочі місця.

4) Відповідальність за надання соціальних послуг своїм мешканцям, включаючи охорону здоров'я, освіту та соціальний захист.

5) Активізація громадянського суспільства та залучення громадян до процесів прийняття рішень та контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування.

6) Участь у впровадженні децентралізації та інших реформ місцевого самоврядування, задля збільшення їх відповідальності та компетенції.

7) Забезпечують участь громадян у прийнятті рішень, виражати свої погляди та захищати свої права та інтереси.

Вторгнення РФ принесло великі проблеми спільноті. Саме на місцевому рівні необхідно вирішувати гуманітарні, комунальні, логістичні та міграційні питання, щоб відновити те, що було зруйновано, а це потребує фінансування.

Автор публікації «Як змінилися бюджети громади під час війни» І. Піддубний наголошує [9] «Через сім років після початку децентралізації було завершено створення об'єднаних територіальних громад та фінансової складової... Завдяки цій реформі місцева влада отримала, з одного боку, більші фінансові ресурси та ширшу автономність у прийнятті рішень щодо їх використання, а з іншого – і більшу відповідальність» [9].

Дослідження, проведене сільськогосподарським центром та Всеукраїнською громадською асоціацією за підтримки Фонду Конрада Аденауера в Україні, дозволило нам проаналізувати бюджетну ситуацію, в якій опинилися громади в перші місяці війни (див. табл. 2).

Таблиця 2

Доходи громад у травні 2022-го року [9]

Зниження бюджетних доходів відносно очікуваних значень, %	ОТГ поза зоною бойових дій, %	ОТГ у зоні бойових дій, %	ОТГ, що постраждали від російської окупації, %
↓ на 0-9	23	12	13
↓ на 10-29	21	26	17
↓ на 30-49	8	23	30
↓ на 50-69	3	20	22
↓ на понад 70	1	3	4
Не знизилась	43	15	13
Важко визначити	1	0	0

Показник витрат на одного жителя у 872 ОТГ становить майже 7 тис. грн. Водночас у 62,8 % громад витрати на душу населення перевищують середні показники. Найбільша диференціація спостерігається в ОТГ з населенням до 5 тис. чол., максимальний показник в 13,2 рази перевищує мінімальний. У ОТГ з населенням від 5 до 1 млн. чол. – становить 8,5 рази. Мінімальний розрив між ОТГ у містах регіонального значення становить 3,2 рази. Такі дані вказують на диверсифікацію доходів ОТГ з різним фінансовим становищем, а також на необхідність конкретної координації регіональної та бюджетної політики держави в напрямку вдосконалення системи бюджетного вирівнювання місцевих бюджетів. Це скоротить різ-

ницю між найвищими і найнижчими показниками доходів і витрат на одного жителя ОТГ [11].

Експерти наголошують, що структура трансфертів з державного бюджету істотно змінилася в період з 2017 – 2020 рр. Це відбулося через зміни в державній політиці щодо фінансування державних програм, головним чином соціального захисту та перерформування медичних витрат. Таким чином, у 2020 році Уряд забезпечив перерахування міжбюджетних трансфертів до місцевого бюджету у розмірі 160,2 млрд. грн. Це базові субсидії на освіту, медицину, будівництво та утримання доріг. Кількість субвенцій, які отримали місцеві бюджети у 2017-2020 рр. наведено на рис. 1.

Таблиця 3

Інформація про кількість місцевих бюджетів, для яких встановлено взаємовідносини з державним бюджетом [9]

Категорії місцевих бюджетів	Рік встановлення взаємовідносин							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021		2022-2023
						на 01.01.2021	на 15.09.2021	
Бюджети територіальних громад, в т. ч.	159	207	299	117	90	566	1438	1438
Міські (міст обласних центрів)					5	19	24	24
Міські (міст обласного значення)	3				35	89	127	127
Міські (міст районного значення)	18	30	39	13	7	122	229	229
Селищні	45	67	86	29	10	197	434	433
Сільські	93	110	174	75	33	139	624	625
Обласні бюджети та м. Києва	25	25	25	25	25	25	25	25
Районні бюджети	474	459	474	448	448			119

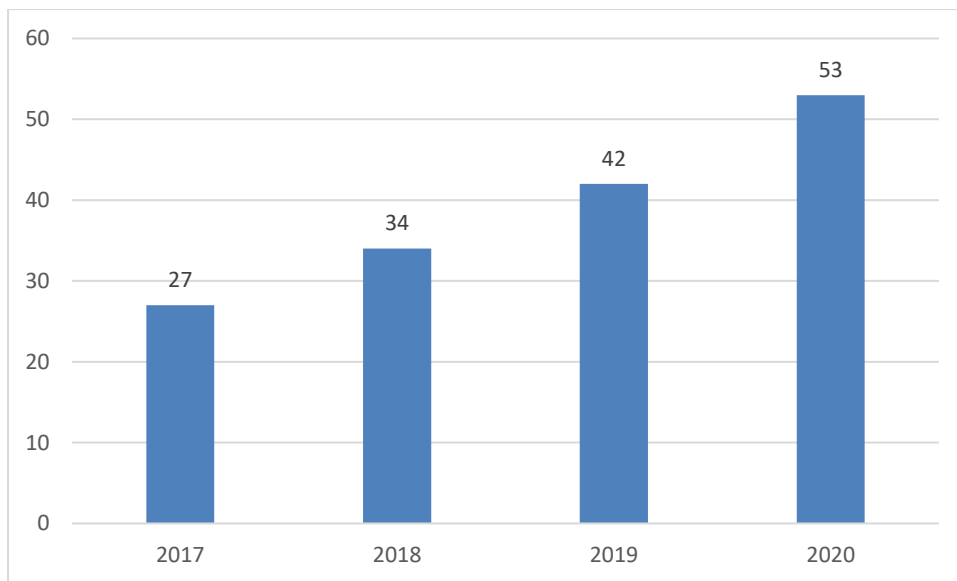

Рис. 1. Кількість субвенцій, які отримали місцеві бюджети у 2017-2020 рр.*

*розроблено авторами на основі [9]

Таким чином, кількість дотацій з центру на місцевий рівень постійно зростає. За словами експерта В. Вентеля «Така велика кількість дотацій свідчить про нестабільність державної трансфертної політики по відношенню до місцевого бюджету, що перешкоджає формуванню якісної та прогнозованої бюджетної політики, ускладнює виконання середньострокових планів соціально-економічного розвитку регіону та знижує ефективність використання коштів» [11].

Інтегрований індекс бюджетної ефективності за період 2017-2021 років в Україні склав у середньому 0,386. Київ та низка регіонів із середнім рівнем ефективності бюджетних програм забезпечує більш високе значення інтегрального показника порівняно із середнім по Україні – Полтавській, Черкаській,

Кіровоградській, Дніпропетровській, Харківській, Миколаївській, Сумській, Одеській, Львівській та Херсонській областях, інші області (Закарпатська, Рівненська, Волинська, Чернівецька, Івано-Франківська, Луганська, Тернопільська) мають низький рівень бюджетної ефективності порівняно із середнім показником по Україні, оскільки ці регіони фінансово залежать від міжбюджетних трансфертів з боку держави.

Координація та подолання територіальних диспропорцій у фінансуванні залежить в першу чергу від механізмів та інструментів фінансового менеджменту. Територія повинна створити основу для структурних змін, забезпечити розвиток і формування ефективного територіального та економічного простору.

Також необхідно розробити підхід до групи фінансових показників, що визначають фактичну здатність спільноти залучати додаткові можливості до бюджету. Отже, система фінансового менеджменту повинна забезпечувати ефективне вирівнювання фінансових можливостей шляхом досягнення рівного розподілу основних складових бюджету громад. Зазначений напрям дасть змогу стимулювати розширення фінансової бази та забезпечити соціально-економічну, фінансово-бюджетну безпеку та сприятиме регулюванню розвитку територіальних громад. Водночас практичне вирішення певних питань потребує законодавчої раціоналізації, яка чітко розподілить функції ОТГ з точки зору формування доходів і витрат. Нормативна невизначеність впливає на рівень якості реалізації стратегії та планування фінансових показників на майбутні періоди.

Пріоритетним вектором забезпечення потенціалу ОТГ є формування прозорості та ефективної системи управління, шляхом інтеграції всіх інтересів у формуванні та використанні бюджетних коштів, адже «члени громади є не лише одержувачами, а й розпорядниками державних коштів..., а ступінь схвалення бюджетної політики є основним критерієм її ефективності» [12]. Вирішальним фактором у забезпеченні прозорості формування та використання коштів місцевого бюджету є залучення громадян.

Рівень залученості громадян є одним з основних показників фінансового управління і свідчить про розвиток процесу демократизації в контексті децентралізації територіального розвитку. Вирішення проблем бюджетного фінансування вимагає розробки стратегічної бази регіонального фінансового менеджменту, розробки методологічних і прикладних аспектів на основі системного підходу задля ефективного управління. Відповідальність тісно пов'язана з ефективністю і допомагає забезпечити сталий розвиток території через управління фінансами, тому серед

складових ефективного фінансового менеджменту авторами виділено важливий аспект – відповідальність.

Платники податків та фіскальні органи несуть відповідальність на етапі формування бюджету, органи та місцеві та державні органи влади – на етапі розподілу, а виконавці – за використання коштів. Виходячи з окресленого, особливу увагу слід приділяти розробці моделей стратегічного менеджменту (фінансового), спрямованого на забезпечення сталого розвитку території, оптимізацію та раціоналізацію фінансових ресурсів, у частині, формування дохідної бази бюджету, тобто з точки зору створення основи для побудови ефективної системи управління з векторною ефективністю в умовах децентралізації.

Для новостворених громад важливим є поліпшення інвестиційного клімату і підвищення купівельної спроможності населення шляхом оцінки фінансових ресурсів, пошуку невикористаних резервів, розкриття потенціалу територій і залучення їх у розвиток спільноти. Від цього залежить подальша ефективність роботи фінансової структури, оскільки людські ресурси є генератором ідей і мотивацією до змін.

Практика показує, що сьгоднішні регіони з низькою фінансовою життєздатністю не можуть самостійно подолати відмінності, тому вирішення проблем потребує системного алгоритму управління фінансами, спрямованого на усунення негативних наслідків та формування єдиного фінансового простору.

Вирішення проблеми управління фінансами в контексті бюджетної децентралізації, без урахування рівня бюджетної ефективності регіонів не можливо. Проведене дослідження щодо бюджетної ефективності ОТГ, показало, що більшість з них мають низький рівень бюджетної ефективності, що не дає змогу збалансувати бюджет, оптимізувати витрати та забезпечити фінансову незалежність (рис. 2).

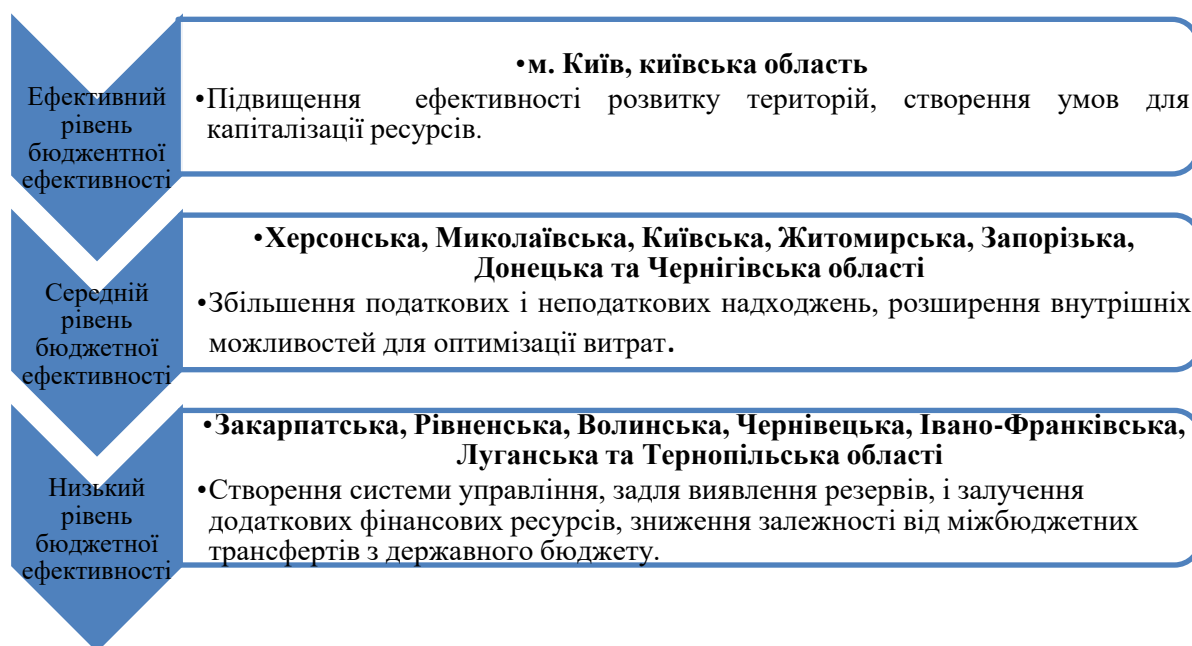

Рис. 2. Рівень бюджетної ефективності деяких областей України*

*розроблено авторами

У сукупності означені проблеми посилять дисбаланс і поглиблять асиметрію рівня бюджетної забезпеченості. Для вирішення проблем автори пропонують програму формування та визначення стратегії розвитку для фінансового управління територією. З нашого погляду, важливим є створення системи управління, яка допоможе виявляти резерви, залучати додаткові фінансові ресурси і знизити залежність від міжбюджетних трансфертів з державного бюджету. Таким чином, стратегія фінансового управління в контексті бюджетної децентралізації забезпечує узгодженість векторних орієнтирів за допомогою діагностики показників рівня бюджетної ефективності та визначення пріоритетних завдань управління у відповідних регіонах з урахуванням регіональних особливостей і конкретних пріоритетів розвитку.

Послідовність стратегії в кінцевому рахунку забезпечується використанням принципів технології Кайдзен, яка забезпечує синергію і узгодженість на основі аналізу і оцінки рівня ефективності кожного структурного елемента системи за допомогою паритету, послідовності і оптимізації.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Бюджетна ефективність ОТГ лежить у площині адміністративної прозорості, яка проявляється у реалізації права громадськості на доступ до бюджетної інформації, спрощенні формату її подання, врахуванні позиції громад при розподілі бюджетних коштів та формуванні бюджетів громад. Вирішення проблеми потребує не лише забезпечення доступу до бюджетної інформації, а й формування організаційних механізмів забезпечення прозорості бюджетного процесу на місцевому рівні. Для цього необхідно сформувати ефективну інформаційну систему щодо організації та виконання бюджетів громад, нормативно-правову базу їх функціонування, а також дієві процедури та алгоритми забезпечення відкритості бюджетів різних рівнів. На нашу думку, особливу увагу слід приділити активізації громадянського суспільства, залученню громадськості до прийняття ключових рішень, покращенню інституційного середовища для реалізації громадських ініціатив та координації процесу оприлюднення інформації на офіційному веб-сайті ОТГ, що сприятиме покращенню індикаторів прозорості в майбутньому.

Література

1. Барановський О. І. Якість трансформаційних процесів у фінансовому секторі національної економіки: вектори виміру. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2018. Т. 3 № 26. С. 350–367. doi:10.18371/fcaptr.v3i26.143873.
2. Гальчинський А.С., Геєць В.М., Бабенко С.Г. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) «Шляхом європейської інтеграції». К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. 365 с.
3. Загородній А. Г. Податки та податкове планування підприємницької діяльності: монографія Львів: Центр бізнес-сервісу. 2003. 252 с.
4. Кузнецова А. Я. Фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності: монографія. Л.: Львів. банків. ін-т НБУ. 2005. 320 с.
5. Ніколюк О. В., Мироненко Б. В., Кирилова В. П. Реформування системи публічного управління в умовах децентралізації влади. *Food Industry Economics*. 2022, № 7(19). С. 14-24. doi: 10.15673/fie.v14i2.2327
6. Пасічник Ю., Гордієнко Л., Ломако Є. Прогнозування доходів сільського населення України з врахуванням набуття статусу кандидата в члени ЄС // *Economic forum*. 2022. №1(3). С. 15-24. doi: 10.36910/6775-2308-8559-2022-3-3
7. Радіонова І. Ф., Мальковська Ю. Б. Публічне управління економічною стабільністю з огляду на зв'язок між параметрами управління та економічними показниками // *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2023. № 2. С. 45-55. doi: 10.32702/2307-2156.2023.2.6
8. Чугунов О. І. Формування бюджетів місцевого самоврядування у системі суспільного розвитку територіальних громад // *Економічний вісник університету*. 2018. Вип. 38. С. 153-161.
9. Як змінилися бюджети громад під час війни. *Економічна правда*: веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/7/693539/> (дата звернення: 20.08.2023)
10. Показники державного бюджету на 2022-2023 роки. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/p_DB.pdf (дата звернення: 20.08.2023)
11. Бюджети громад: як добитися ефективності. *Укрінформ*: веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3210139-budzeti-gromad-ak-dobitisa-efektivnosti.html> (дата звернення: 22.08.2023)
12. Моделювання ефективної фінансової діяльності органів місцевого самоврядування ОТГ в умовах децентралізації. Консолідований підхід. Посібник. 136 с. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/569/5.pdf> (дата звернення: 22.08.2023)

Стаття надійшла 5.09.2023

Стаття прийнята до друку 19.09.2023

Доступно в мережі Internet 10.10.2023

Palvashova H.

Ph.D., Associate Professor
 Department of Management and Logistics
 E-mail: palvashova_ai@ukr.net
 ORCID ID: 0000-0002-0852-3397

Sedikova I.

Doctor of Economics, Professor
 Head of Department of Management and Logistics
 Odesa National University of Technology
 Kanatna str., 112 Odesa, Ukraine, 65039
 E-mail: irina-sedikova@ukr.net
 ORCID ID: 0000-0001-5684-6927

BUDGET EFFICIENCY OF TERRITORIAL COMMUNITIES: THE INFLUENCE VECTOR OF SYSTEMIC CHANGES

This article is devoted to the study of the issue of budgetary efficiency of territorial communities in the context of systemic changes that took place in the organization and management at the local level. Considering the vector of influence of these changes on the effectiveness of the community budget, the article analyzes new approaches to financial management, resource allocation and ensuring sustainable development in the context of the decentralization process.

The key aspects of systemic transformations have been considered in detail, including the reform of the administrative and territorial system, the introduction of new financing mechanisms and the stimulation of community development. Special attention has been paid to tools for monitoring and evaluating the effectiveness of expenditures aimed at ensuring transparency and responsibility in the use of budget resources.

The priority vector for supporting the potential of united territorial communities has been determined - the formation of a transparent and effective management system. The article clearly shows that the involvement of citizens is the main factor in ensuring the transparency of the formation and use of local budget funds.

In order to solve the problems, the article proposes a program for forming and defining a development strategy for the financial management of the territory. For its implementation, it is necessary to form an effective information system regarding the organization and implementation of community budgets, the legal framework for their functioning, as well as the publication of the information on the relevant platforms.

The results of the study make it possible to determine the factors affecting the increase in the budgetary efficiency of territorial communities, and provide recommendations for optimizing financial management at the local level. This article is an important contribution to the understanding of the relationship between systemic changes and the financial sustainability of territorial communities, which is a relevant issue for the decentralization and development of local self-government.

Key words: management, efficiency, financing, crisis, systemic changes, united territorial communities, financial management.

References

1. Baranovskiy O. I. (2018). Yakist transformatsiinykh protsesiv u finansovomu sektori natsionalnoi ekonomiky: vektory vymiru. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 3(26), 350–367. doi:10.18371/fcaptop.v3i26.143873.
2. Halchynskiy, A. S., Heiets, V. M., & Babenko, S. H. (2004). *Stratehiia ekonomichnoho i sotsialnoho rozvytku Ukrainy (2004-2015 roky) «Shliakhom yevropeiskoi intehratsii»*. IVTs Derzhkomstatu Ukrainy.
3. Zahorodnii, A. H. (2003). *Podatky ta podatkovye planuvannia pidpriemnytskoi diialnosti: monohrafiia*. Tsentri biznes-servisu.
4. Kuznietsova, A. Ya. (2005). *Finansuvannia investytsiino-innovatsiinoi diialnosti*. Lviv. bankiv. in-t NBU.
5. Nikoliuk, O. V., Myronenko, B. V., & Kyrylova, V. P. (2022). Reformuvannia systemy publichnoho upravlinnia v umovakh detsentralizatsii vlady. *Food Industry Economics*, 7(19), 14-24. doi: 10.15673/fie.v14i2.2327
6. Pasichnyk, Y., Gordienko, L., & Lomako, Y. (2022). Prohnozuvannia dokhodiv silskoho naselennia Ukrainy z vrakhuvanniam nabuttia statusu kandydata v chleny YeS. *Economic forum*, 1(3), 15-24. doi: 10.36910/6775-2308-8559-2022-3-3
7. Radionova, I. F., & Malkovska, Yu. B. (2023). Publichne upravlinnia ekonomichnoiu stabilnistiu z ohliadu na zv'iazok mizh parametramy upravlinnia ta ekonomichnymy pokaznykamy. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, (2), 45-55. doi: 10.32702/2307-2156.2023.2.6

8. Chuhunov, O. I. (2018). Formuvannia biudzhativ mistsevoho samovriaduvannia u systemi suspilnoho rozvytku terytorialnykh hromad. *Ekonomichnyi visnyk universytetu*, (38), 153-161.
9. Yak zminylysia biudzhety hromad pid chas viiny. *Ekonomichna pravda*. <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/7/693539/> (Retrieved August 20, 2023)
10. *Pokaznyky derzhavnoho biudzhetu na 2022-2023 roky*. https://mof.gov.ua/storage/files/p_DB.pdf (Retrieved August 20, 2023)
11. *Biudzhety hromad: yak dobytysia efektyvnosti*. Ukinform. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3210139-budzeti-gromad-ak-dobitisa-efektivnosti.html> (Retrieved August 22, 2023)
12. Modeliuvannia efektyvnoi finansovoi diialnosti orhaniv mistsevoho samovriaduvannia OTH v umovakh detsentralizatsii. *Konsolidovanyi pidkhid*. <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/569/5.pdf> (Retrieved August 22, 2023)

Received 5 September 2023
Approved 19 September 2023
Available in Internet 10.10.2023

Цитування згідно ДСТУ 8302:20

Палвашова Г.І., Седікова І.О. Бюджетна ефективність територіальних громад: вектор впливу системних змін // *Економіка харчової промисловості*. 2023. Т.15, вип. 3. С. 48-55. doi: 10.15673/fe.v15i3.2747

Cite as APA style citation

Palvashova, H., & Sedikova, I. (2023). Budget efficiency of territorial communities: the influence vector of systemic changes. *Food Industry Economics*, 15(3), 48-55. doi: 10.15673/fe.v15i3.2747